

Šimun Stratico i pomorstvo

Našoj javnosti, pa i znanosti, ostalo je gotovo nepoznato ime Šimuna Stratica. A tko je on zapravo bio? Što je radio i čime se bavio? Sve su to pitanja koja se nameću sama po sebi, jer se u nas, začudo, o njemu ništa ne zna. Nema ga u nijednom leksikonu, ni u jednoj enciklopediji. Kako ćemo vidjeti, on takav tretman nije zaslužio. Stoga smo pokušali doći do nekih, dostupnih nam podataka, kako bismo koliko koliko ispunili tu prazninu, ocrtavši barem ukratko ono što je uradio na promicanju pomorstva. Pri tome smo se isključivo poslužili starijom literaturom, bez uvida u njegovu pismenu ostavštinu koja se čuva u biblioteci Marciani u Mlecima.

Šimun (Simeone) Stratico je potomak grčke obitelji koja je u Zadar došla s Krete. Njegov otac je ovdje doselio i postao službenikom Mletačke Republike. Naš Šimun se rodio u Zadru 1733. godine; braća su mu bila poznati biskup Ivan Dominik, te pravnik Grgur i glazbenik Mihovil. Šimun je u rodnom gradu okončao predstudijske nauke, a potom otišao u Padovu gdje je završio studij medicine i filozofije. Kako je bio istinski talentiran i nadasve znatiželjan, usput je studirao fiziku i matematiku, a zanimao se za nauku. Nakon završenog studija zauvijek je ostao tamo; samo rijetko je svraćao u rodni grad i kraj. Sa samo 24 godine postao je profesorom na katedri medicine u Padovi. Tamo je stekao velik ugled znanstvenika. Umro je 1824, dakle, u dubokoj starosti. Značajno je da je vršio dužnost prorektora padovanskog sveučilišta, predsjednika Akademije lijepih umjetnosti u Milanu, predsjednika Lombardijsko-mletačkog instituta, da je bio član Kraljevskog društva u Londonu, te da je 1802—1803, na katedri za fiziku u Padovi zamjenjivao bolesnog, tada već slavnog Alessandra Volta.

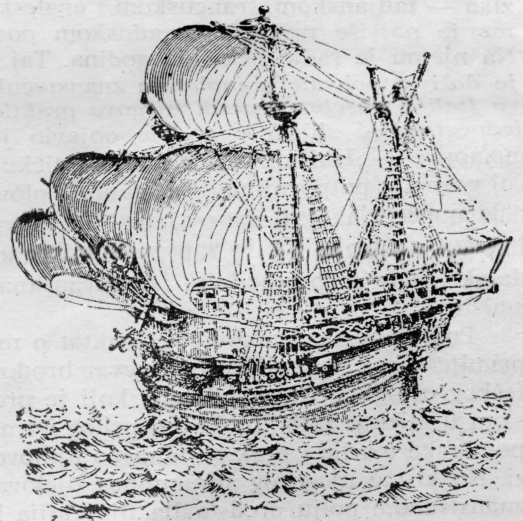
Ovdje nas, međutim, zanima samo jedan segment njegova znanstvenog interesa, onaj koji je bio posvećen pomorstvu uopće. Stoga ćemo ga ovom prilikom predstaviti jedino u tom svjetlu. Pored nastave medicine, Stratico se još 1761. počeo zanimati nekim drugim znanostima, u prvom redu matematikom, fizikom i navigacijom. Naravno, brzo se upoznao s mnogim tajnama plovidbe, te je odmah stekao glas dobrog poznavaoča pomorske problematike, što nije ostalo nepoznato ni vlastima u Mlecima. Štoviše, njegov genij je obećavao mnogo, pa ga je trebalo iskoristiti u najvećoj mjeri.

Kao takav je od mletačkog Senata, zajedno s dvojicom političkih poslanika, bio poslan u Englesku, kako bi se što bolje, na licu mjesta, upoznao s tamošnjom brodogradnjom i stekao druga saznanja u vezi s plovidbom. Stratico je ozbiljno shvatio svoj zadatak, te je na svojoj misiji silazio u sve škerove, raspravljao s članovima Kraljevskog društva o pitanjima plovidbe; iz istog

razloga je posjećivao kolege kod kuće, te nastojao sakupiti što više obavijesti za vlastito duhovno obogaćenje. Dakako, sve je to bilo usmjereno na korist Republike na lagunama, kojoj je kao njen građanin bio jako privržen. Poslije povratka kući dvojica poslanika su u Senatu pročitala svoje izvještaje (1763), ali i ulomak o mornarici u Engleskoj, čiji je stvarni autor bio Stratico; ne treba posebno naglašavati da je upravo ovaj zadnji dio njihova izlaganja pobudio najveće zanimanje mletačkih državnika. Mletačko brodarstvo je stagniralo te je bilo neophodno uvesti neke novine kako bi ono išlo ukorak s onim zapadne Evrope. A upravo je to sadržavao Straticov izvještaj.

Naravno, u Engleskoj stečena iskustva prenešena su na državni Arsenal, gdje su potom stvari krenule nabolje. Obogaćen novim saznanjima, sam Stratico se ponovno vratio u Padovu, nastavivši predavanja iz medicine. No već 1764. je preuzeo katedru matematike i nautike, naslijedeći od slavnog Polenija. Netom je prihvatio odnosnu katedru, habilitirao je nastupnim predavanjem o praktičnoj strani matematike i nautike, koje je malo zatim i objavio. Godine 1772. objavio je brošuru na latinskom jeziku koju je tvorilo 227 izreka mehanike i statike s posebnom primjenom na opću i brodsku arhitekturu. Sljedeće godine tiskao je malu knjižicu gdje je, pored ostalog, raspravljao o primjeni hidrostatičke i hidronautike na kretanje jedrenjaka. Tu su na dosta znanstven način izloženi odnosni teoremi s najvećom jasnoćom.

Na njegovo dugotrajno poticanje konačno je 1775. u Arsenalu u Mlecima uspostavljena brodograditeljska škola. Senat je upravo njemu povjerio predsjedanje ispitima koji su se tamo održavali na kraju svake školske godine. Poslije toga je brodogradnja Republike doživljavala stanovit napredak. Isto tako se odatle regrutirao dobar

broj odličnih mornaričkih časnika, pa više nije bilo potrebe za strancima, kako je bilo dotle. Tada je s francuskog na talijanski preveo i objavio djelo švicarskog znanstvenika Leonharda Eulera: Savršena teorija o gradnji brodova i njihovom rukovanju, kojem je pridodao niz svojih bilježaka i komentara, tako da je djelo bilo obimom udvostručeno. Na njegovo je usrdno zalaganje pri spomenutoj školi zasnovana zbirka modela i presjeka brodova, čime je udario temelj kasnijem Pomorskom muzeju u Mlecima. Kada je 1777. umro profesor Colombo, njegovo mjesto na padovanskom sveučilištu je također preuzeo Stratico predavajući eksperimentalnu fiziku. To je radio punih deset godina. Brodogradnju i nautiku je predavao sve do 1798. Na zahtjev Arsenala 1784. sačinio je studiju o slobodnoj cirkulaciji u brodovima, a tri godine kasnije o najboljem obliku brodskih sidara. Godine 1791. je objavio Elemente hidrostatičke i hidraulike, zacijelo kao udžbenik studentima koji su slušali njegova predavanja.

Kada je pala Republika, u Padovi je bila uspostavljena Privremena demokratska vlada u koju je, shodno njegovom liberarnom svjetonazoru, ušao i naš Šimun. Tri godine kasnije je Padova ušla u sastav Kraljevstva Italije uspostavljenog od Napoleona, te je ovaj pozvan u Milano gdje je imenovan članom Hidraulične komisije. Istodobno je postavljen za profesora nautike na sveučilištu u Paviji. Neko je vrijeme bio zaokupljen plovnim kanalima u Lombardiji; rezultati tih razmišljanja priskrbili su mu članstvo u Talijanskom institutu.

Godine 1812. javno je pročitao memoriju o argumentima relativnima u brodarstvu, kojom je pružio nov dokaz poznavanju pomorske tematike uopće i doista velike erudicije. Njegov znanstveni interes je ponirao tada sve do vremena antike: posebni rad posvetio je ratnim brodovima na vesla starih Grka i Rimljana, uspoređujući ih sa sličnim mletačkim brodovima. To je zapravo bila povijesna rasprava, koja je nekako odstupala od njegova dotadašnjeg istraživanja. Akumulirajući veliko znanje mogao je 1813. sastaviti veliki Tehnološki pomorski rječnik na tri evropska jezika — talijanskom, francuskom i engleskom. Njime je najviše pridonio apeninskom pomorstvu. Na njemu je radio nekoliko godina. Taj riječnik je doživio pohvale kompletnih znanstvenika čitave Italije, posebno poradi njegove praktične vrijednosti. Već slijedeće godine objavio je dvije memorije — Hidrauličku i Hidrostatičku; u prvoj govori o potpornjima i pristanima plovnih kanala uopće, dakle, o spoznajama stečenima desetak godina prije. To je zapravo bio stanovit dodatak njegovim prethodnim istraživanjima u tom smislu.

Pod stare dane proveo je Traktat o mehanici primijenjenoj na gradnje i manevar brodova malteškog učenjaka Giorgia Ivana, koji je prevod tiskan u Milanu 1819. To je bio prilog istraživanju pomorske teorije i prakse, odnosno njihovoj sprezi. No krunu njegovog sveukupnog djelovanja na znanstvenom polju predstavlja Biografija brodar-

stva tiskana 1823. Ona predstavlja skup svih radova koje je on pronašao o toj problematici, tiskanih od 1484—1822. godine, dakle od prvih inkunabula do potkraj života. Za ono doba je to bilo doista kapitalno djelo, koje je moglo pružiti javnosti samo izuzetno velik erudita, to najbolje potvrđuju brojne primjedbe kojima je popratio izdavanje biografije.

Dakako, Stratico nije uspio ili htio objaviti sve svoje znanstvene i stručne radove. Neki od njih su stoga ostali u rukopisu, među njegovim rukopisnom ostavštinom, koja se čuva u knjižnici Marciani u Mlecima. To ne znači da su oni bili nepoznati onodobnoj mletačkoj javnosti. Sačuvani rukopisi pokazuju još neke smjerove njegova znanstvenog zanimanja. Naime, sačuvan je traktat »O slobodnoj cirkulaciji zraka u javnim (ratnim) brodovima«, koji je sačinio na zahtjev Magistrata Arsenala još 1784. god. Isto tako tamo nalazimo njegove rukopise: O gradnji broda; Istraživanje o trupu broda; O jedrima; O djelovanju i gibanju broda; Uvođenje brodogradnje; Nosivost i brzina broda; Brodska sidra, te Istraživanje u svrhu sigurnosti gradnje sidara. To su redom bili plodovi njegova uma i rada, kojima se jamačno služio pri nastavi navigacije, vjerojatno kao posebni kolegiji. Nabrojili smo samo rukopise koji tretiraju pomorstvo, a drugih ima također u priličnom broju.

Na kraju treba kazati da se dugo zanosiо mišlju da sakupi sve riječi u vezi s pomorstvom kojima su se služili Mlečani, Genovežani i Pisanci, zatim proučiti oružanje brodova, njihovo upravljanje, kako u ratu tako i u trgovini i ekonomskoj administraciji. Ali sve nije bilo moguće uraditi. Svejedno je mnogo učinio na polju znanosti te nije trebao umrijeti nezadovoljan postignutim.

— o — — o — — o —

Samo ovako kratak prikaz života, znanstvenog i stručnog rada Šimuna Stratica, rodом Zadrana, pokazuje njegove velike zasluge na otkrivanju mnogih tajni iz fizike i navigacije, korisne onodobnom mletačkom i ostalom brodarstvu. Fizika i brodogradnja su znanosti kojima je poklonio najveću pozornost. Rezultate njegovih istraživanja su primjenjivali suvremenici, najviše na korist Republike na lagunama. Njegov doprinos pomorstvu je velik, te stoga njegovo ime zaslužuje barem spomen u našim enciklopedijama, ne samo u pomorskoj. Ne smije se smetnuti s uma da je njegova uža domovina bila Dalmacija, kojoj se često vraćao i o kojoj je pisao. Moramo ga smatrati svojim.

Literatura: S. Maffei, Storia della letteratura italiana, sv. IV, Milano 1834, 140; G. Damdolo, La caduta della Repubblica di Venezia ed i suoi ultimi cinquant'anni, Mleci 1855, 315; S. Lliubich, Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia, Beč 1856, 293—294; F. Rossetti, Della vita e delle opere di Simeone Stratico, Mleci 1876; S. Ferrari-Cupilli, Simeone Stratico, Cronaca Dalmatica, Zadar 18888, br. 4; Enciclopedia Italia na. sv. 32, Roma 1936, 831